

Statens fastighetsverk

sfv@sfv.se

Beslut

Datum 2024-04-25

Dnr RAÄ-2024-870

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Enhet Enheten för
bebyggelseutveckling

Ändring av skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Landshövdingens stall, Uppsala Kåbo 5:3, Uppsala kommun och län

Beslut

Riksantikvarieämbetet beslutar att bilagan "Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Landshövdingens stall, fastigheten Uppsala Kåbo 5:3, Uppsala kommun och län" ska gälla för det statliga byggnadsminnet Landshövdingens stall, fastigheten Uppsala Kåbo 5:3, Uppsala kommun och län.

Skälen till beslutet

Landshövdingens stall förklarades som statligt byggnadsminne den 10 juni 1993 i enlighet med förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen. Skyddsbestämmelser fastställdes i samma beslut. Skyddsområdet utvidgades den 1 mars 2012 till att omfatta hela fastigheten Uppsala Kåbo 5:3.

I samband med att Statens fastighetsverk planerar för att avyttra fastigheten har det framkommit att det finns behov av att uppdatera skyddsbestämmelserna (RAÄ:s yttrande dnr RAÄ-2023-2194).

Enligt 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen ska Riksantikvarieämbetet genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnadsminnet ska vårdas och underhållas och i vilka avseenden det inte får ändras. Enligt 8 § samma förordning kan Riksantikvarieämbetet ändra skyddsbestämmelser om skyddsbestämmelserna för ett statligt byggnadsminne medför hinder, olägenheter eller kostnader som inte står i rimligt förhållande till byggnadsminnets betydelse.

Ett förslag till ändring av skyddsbestämmelserna remitterades 2024-02-19 till den förvaltande myndigheten Statens fastighetsverk som i sitt remissvar den 19 april 2024 inte har någon invändning mot förslaget till skyddsbestämmelser. Ett önskemål om en ny uppdaterad karta har tillmötesgått i beslutet. Förslaget

Riksantikvarieämbetet

Box 1114
621 22 Visby

Tel 08-5191 8000

E-post registrator@raa.se

www.raa.se

Org.nr 202100-1090

Bankgiro 5052-3620

remitterades även till länsstyrelsen i Uppsala län som inte heller har någon invändning mot förslaget, enligt remissvar daterat 2024-02-26.

Detta beslut har fattats av enhetschefen Christian Runeby efter föredragning av handläggaren Johan Aspfors.

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrifter.

Bilaga:

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Landshövdingens stall, fastigheten Uppsala Kåbo 5:3, Uppsala kommun och län

Kopia till:

Länsstyrelsen i Uppsala län

Upplandsmuseet

Uppsala kommun

RAÄ/Bebyggelseregistret

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Landshövdingens stall, fastigheten Uppsala Kåbo 5:3, Uppsala kommun och län

Skyddsbestämmelser

Det statliga byggnadsminnet omfattar hela fastigheten Uppsala Kåbo 5:3 som avgränsats med svart linje, se illustration 1, sid 4.

Följande skyddsbestämmelser gäller för byggnadsminnet:

1. Det avgränsade området, se illustration 1, får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Inom området får inte vidtas sådana åtgärder med mark och vegetation samt med staket- och granitmursinhägnaden som minskar det statliga byggnadsminnets kulturhistoriska värden.
2. Byggnadens exteriör och invändiga trärappa, se illustration 2, ska vårdas och underhållas så att det kulturhistoriska värdet inte minskar och på ett sådant sätt att utseende och karaktär bevaras. Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart. Materialen ska vara kompatibla med varandra och metoderna möjliggöra framtida underhåll, vara återbehandlingsbara och anpassas i egenskaper såsom kulör och ytstruktur.
3. Byggnaden med anslutande körramp till vinden/ d foderskullen får inte rivas, vare sig i sin helhet eller i delar, flyttas, inte heller byggas till, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
4. Byggnadens stomme, d.v.s byggnadens bärande delar, samt invändig trärappa med brädväggar, se illustration 2, får inte byggas om, göras ingrepp i eller ersättas med andra material. Undantag från förbud mot

ingrepp gäller för håltagningar upp till 30 mm i diameter. Sådana ingrepp får dock inte göras intill varandra.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, det statliga byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

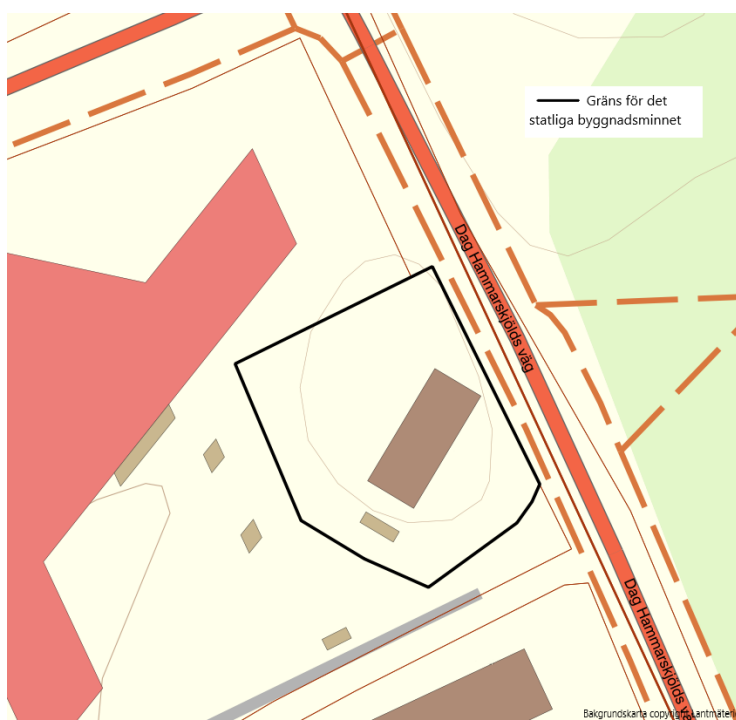

Illustration 1. Svart linje markerar det statliga byggnadsminnet

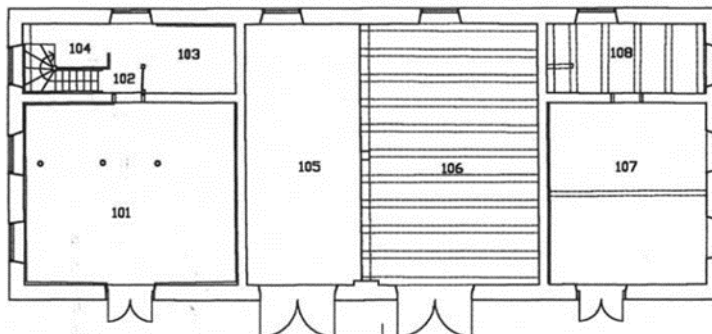

Illustration 2. Trappa till vind, vid passage 102, omfattas av skyddet.
Ritning: Statens fastighetsverks vårdprogram 2010.

Begreppsförklaringar

Med byggnadens *exteriör* avses de delar av byggnaden som har kontakt mot det fria såsom fasader, tak, skorstenar, fönster, ytterdörrar, socklar, grunder och utvändiga trappor.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel snickerier, golvbeläggning, trappor och räcken.

Med *mark* avses den jord som omger byggnaden med eller utan beläggning och anlagd växtlighet. Med *vegetation* avses trädrader, trädgrupper, enstaka större träd, planterade buskar, häckar, gräsmattor och perenner.

Med *material och metoder* som är anpassade till byggnadens egenart avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med *metoder* avses bland annat bearbetning av trä och applicering av puts och färg.

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till *stomme* räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial. Med *ingrepp* avses genomgående håltagningar exempelvis för ledningsdragningar och uppfästningsanordningar.

Med *vård och underhåll* av byggnaden avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla byggnadens tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av hela takytor eller totala byten av fasadmaterial.

Upplysningar

Fornlämningar inom det statliga byggnadsminnet skyddas i förekommande fall enligt 2 kap. kulturmiljölagen (1988:950). Länsstyrelsen i Uppsala län är tillsynsmyndighet enligt kulturmiljölagen och prövar tillstånd till ingrepp. Åtgärder, även tillfälliga, vid och i anslutning till fornlämning som ändrar det statliga byggnadsminnets karaktär är också tillståndspliktiga enligt förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen.

Kulturhistorisk värdebeskrivning

Landshövdingens stall och den omgivande tomten tillhörde tidigare en agrar del av Uppsala. Stallet, som också inrymde fähus och vagnslider, är en av de sista bevarade uthusbyggnaderna med koppling till slottet, om än med svag visuell koppling till slottsmiljöns centrala delar. Den enkla, rustika byggnaden speglar slottets behov av djurhållning för främst transportbehov. Med sin exteriör, tomtens utformning och läget i staden har den i sitt sammanhang ett särskilt värde som historisk markör.

Historik och byggnadsbeskrivning

Byggnaden har ibland kallats för vagnslider, vilket hänger ihop med att denna funktion inrymdes i husets centrala del. De två stora portarna i husets mitt tillhörde vagnsdelen. I den västra delen låg stallet med 8 spiltor, tillsammans med en sadelkammare, och i öster fanns en fähusdel med plats för 7 kor. En trappa upp låg en foderskulle.

Enligt boken Uppsala byggnader (Lundberg, K. Red, Upplandsmuseet, 1991) och även Byggnadsstyrelsens beskrivning av fastigheten från 1976 är stallet uppfört omkring 1820. Källa till uppgiften saknas och kan heller inte verifieras i arkiv. 1796 pågick en diskussion om det dåliga skick landshövdingegårdens stallbyggnad befinner sig i. Landshövdingen ville att byggnaden skulle repareras, då det för tillfället också användes som spannmålsupplag. Det är oklart om byggnaden reparerades eller om dagens stall uppfördes redan då.

Under 1820- och 30-talet genomgick slottet en intensiv bygg- och reparationsperiod, företrädesvis ledd av en byggmästare Ekberg. Bland annat reparerades tornen och kapellet och ett nytt avträde byggdes. Det nämns även i dessa handlingar att ett stalltak reparerades. Ingenting specifikt står dock om den aktuella byggnaden. Av byggnadstypen att döma; den enkla men kraftiga detaljeringen och de sparsamma öppningarna, är det kanske troligare

att byggnaden tillkommit tidigare än senare än 1820. Under det sena 1700-talet och tidiga 1800-talet var det inte ovanligt att man ägnade stor omsorg åt ekonomibyggnader av detta slag eftersom spannmål fortfarande var valuta och hästar en viktig statussymbol. Även framstående yrkesmän som Louis Jean Desprez, arkitekten till delar av den närbelägna Botaniska trädgården, ägnade delar av sin tid åt att rita den här typen av enkla men karaktärsfulla stall. Vem som har ritat den här byggnaden är dock okänt.

Lika lite som man vet om byggnadens tillkomst vet man om varför den placerades som den gjorde. Landshövdingens stall och det så kallade Dragonstallet låg på 1800-talet i en diagonal linje på var sida om dåvarande Stockholmsvägen. Möjligen kan placeringen ha sin förklaring längre tillbaks i tiden eftersom byggnaderna ligger på en linje mellan slottet och Drottning Kristinas jaktstuga vid Lugnet från 1700-talets första hälft. Vid placeringen av stallet har man tagit tillvara på den naturliga höjdskillnaden för att få en direkt infart för vagnar även till den övre våningen. Till denna ramp ledde tidigare två någorlunda symmetriska uppfartsvägar. Idag är endast vägen på västra sidan intakt medan den som vette mot nuvarande Dag Hammarskiölds väg har stympats.

Utmed Dag Hammarskjölds väg löper en relativt hög terrasering stödd av en naturstensmur. Muren kröns av ett trästaket, förmodligen från sent 1800-tal. Det står ingenting att finna om staketet i arkiven, men däremot finns det på riksarkivet en ritning över ett liknande, ambitiöst utformat trästaket till det närliggande Uppsala hospital.

Dragonstallet finns kvar på kartor ända in till det sena 1800-talet, men är nu helt och hållet borta.

På en karta upprättad av Eric Nohldén 1932, liksom på stadsplanekartan från 1940-talet, kan man se en del bebyggelse bakom stallet. Dessa byggnader kan ha varit växthus som tillhörde Botaniska trädgården. Som vanligt gällande ekonomibyggnader är källmaterialet inte så omfattande. Ännu vid renoveringen 2003 stod två äldre vagnar, en släde, plogar och andra reminiscenser från användningen som stall och lider kvar på vinden. Detta kan naturligtvis tyda på att byggnaden använts för sitt ändamål fram till att bilen slog ut hästen som allmänt transportmedel. Det verkar som om byggnaden under större delen av 1900-talet i stort sett bara använts som förråd.

Stallet brinner 1967 och ombyggnaden 2003

Den enda exakta uppgiften om byggnaden, förutom en beskrivning i Riksarkivet, som står att finna i genomgångna arkiv är en artikel i Uppsala Nya tidning 26 juni 1967. Den noterar branden som förstörde de nordöstra delarna av taket och vindsbjälklaget. Byggnaden anges vid tidpunkten fungera bland annat som virkesupplag för det närliggande ungdomsfängelset. Efter branden reparerades de skadade delarna av taket och skadat tegel ersattes. De interiöra skadorna åtgärdades dock inte och ända fram till renoveringen 2003 låg brandskadat virke och inrasade byggnadsdelar kvar i byggnaden

Efter att stallet hade stått mer eller mindre oanvänt under närmare etthundra år hittade Statens fastighetsverk 2003 en lämplig hyresgäst. Då påbörjades en renovering och ombyggnad, som till största delen utfördes under andra hälften av 2003, för att anpassa huset till aktivitets-, utställnings- och kaféverksamheten Pelle Svanslös hus. Nya stål/glaspartier tillkom innanför de befintliga träportarna och de befintliga fönsteröppningarna försågs med nya fönster, till stor del i befintliga karmar. Invändigt togs någon enstaka ny öppning upp i murverket och några rum avdelades med nya lättväggar. Byggnaden försågs med nya el-, ventilations- och VVS-installationer. En lyftbordshiss installerades mellan våningsplanen. I det stora vagnshuset, mitt i byggnaden, hittades ett kullerstensgolv cirka 20 centimeter under det dåvarande golvet. Kullerstensgolvet revs dock ut. Taket som tidigare var oisolerat isolerades. De brandskadade delarna lagades. I övrigt målades de flesta ytorna om, vissa med brandskyddsfärg. Vissa byggnadsdelar och inredningsdetaljer av trä lämnades dock obehandlade, detta gällde framförallt trappan och sadelkrokarna i nordvästra delen av byggnaden som bedömdes ha stora bevarandevärden.

Källa

Vårdprogram för Landshövdingens stall, Uppsala C080. Statens fastighetsverk 2010.

